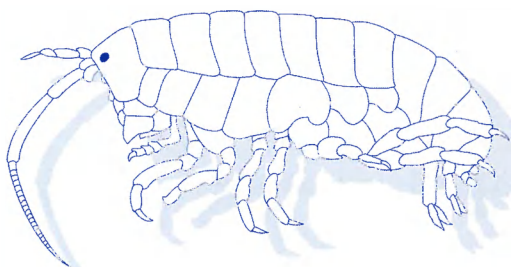

ISSN 0773-3542

De Strandvlo

Verantwoordelijke uitgever: Francis Kerckhof, Muscarstraat 14, 8400 Oostende

VLIZ vzw

Victorialaan 3

B-8400 Oostende

Tijdschrift
van **De Strandwerkgroep België**

Jaargang **24**
2004

DE STRANDVLO

Jaargang 24 nr. 2 - augustus 2004

Periodiek van **De Strandwerkgroep, vereniging voor mariene biologie****Voorzitter**

Francis Kerckhof Muscarstraat 14, 8400 Oostende

☎ 0473/95 30 59

e-mail : FrancisKerckhof@hotmail.com**Secretaris**

Jean-Paul Vanderperren Hoogstraat 137, 1980 Zemst

☎ 015/34.07.81

e-mail : vdpjp@yucom.be**Penningmeester**

Bart Verhaeghe Zuidbroekstraat 11, 8600 Woumen

☎ 051/50.23.46

e-mail :**Redactieraad De Strandvlo**Ingrid Jonckheere St.-Idesbaldusstraat 20 bus 402, 8670
Koksijde☎ 058/52.19.46
of
050/81.37.68**e-mail** : ingrid.jonckheere@west-vlaanderen.be

Guido Rappé Kapelstraat 3, 9910 Ursel

☎ 09/374.39.68

e-mail : guido.rappe@br.fgov.be**Public Relations**Marie-Thérèse Panneels- Ter Yde 1, 8670 Koksijde
Vanhaelen

☎ 058/51.86.15

e-mail : marc.panneels@skynet.be

Els Vanderperren Cathilleweg 162, 8490 Stalhille

☎ 0477/23.11.18

e-mail : els.vanderperren@yucom.be**Bestuurslid**

Jan Haelters J. Britostraat 24, 8200 Brugge

☎ 050/39 16 55

e-mail : j.haelters@mumm.ac.be**website** : <http://www.strandwerkgroep.org> - **e-mail** : info@strandwerkgroep.orgAbonnementsprijs vanaf 2004 - Belgische leden: **10 Euro**. Te storten op **rek.****000-1493424-12**, op naam van

"De Strandwerkgroep" p/a B. Verhaeghe (zie hoger).

In Nederland kan gestort worden op **postgiro 0222305** op naam van
Strandwerkgroep België, Zuidbroekstraat 11, 8600 Woumen, België.Buitenlandse leden betalen: **11,50 Euro**.

Foto cover: Oostduinkerke (foto: Ingrid Jonckheere)

INHOUD**Jaargang 24 nr. 2**

Inhoud, Excursiekalender 2004, Corrigenda en errata bij het artikel over <i>Hemigrapsus penicillatus</i> uit De Strandvlo 24(1)	54	
Natal Severijns	Verslag van de meerdaagse excursie naar St. Germain-sur-Ay (Normandië) van 29 maart tot 3 april 2002	57
Hans De Blauwe	De zeevingers <i>Alcyonidium condylocinereum</i> Porter, 2004 en <i>Alcyonidium diaphanum</i> (Hudson, 1778) (Bryozoa : Ctenostomatida) aan de Belgische kust	74
Marie-Thérèse Vanhaelen	Enkele bijzondere Crustacea-waarnemingen tijdens herfst 2003 en winter 2004 aan de Westkust	78
Marie-Thérèse Vanhaelen	Een grote pijlinktvis <i>Ommatostrephes sagittatus</i> (Lamarck, 1798) aangespoeld te Koksijde	79
Marie-Thérèse Vanhaelen en Francis Kerckhof	Uitzonderlijke strandingen van zeldzame en nieuwe bivalven in najaar 2003 en winter 2004 aan de Belgische Westkust	83
Korte Mededelingen		93
Poëzie		96

WOORD VOORAF

De zomer is spijtig genoeg weer voorbij, alhoewel 'spijtig', ik weet dat er enkele van onze leden daar niet triestig om zijn, ze hopen dat het strand nu snel weer overvol geraakt met leuk aanspoelsel. Dat het najaar meestal een goede tijd is om op het strand op zoek te gaan blijkt uit diverse artikels in dit nummer.

Onze penningmeester heeft goed nieuws, waarschijnlijk krijgen we dit jaar weer subsidies. We moeten wel nog even zuinig zijn, er verschijnen maar drie nummers van de Strandvlo in 2004, ook voor kleurenfoto's is er even geen geld maar het ziet er goed uit voor ons jubileumjaar 2005. We zijn ondertussen al volop bezig met het plannen van activiteiten voor het volgend jaar. Alle suggesties zijn welkom.

Op de middenpagina vinden jullie een uitnodiging om deel te nemen aan de meerdaagse excursie van volgend jaar. Indien je nog zou aarzelen, lees dan in dit nummer vlug het verslag van de meerdaagse excursie van 2002, ik denk dat je meteen overtuigd bent dat het de moeite loont, niet alleen voor het groot aantal waarnemingen maar het is ook een toffe 'bende'.

Veel leesplezier!

Bestuursmededelingen

Laagwatertabel Oostende – september, oktober, november, december 2004 (weekends)

september

Za 4/09	11:40 –
Zo 5/09	00:12 – 12:13
Za 11/09	06:28 – 19:05
Zo 12/09	07:18 – 19:45
Za 18/09	10:42 – 23:10
Zo 19/09	11:20 – 23:50
Za 25/09	05:34 – 18:17
Zo 26/09	06:45 – 19:11

november

Za 6/11	01:42 – 14:31
Zo 7/11	02:50 – 15:32
Za 13/11	07:38 – 20:02
Zo 14/11	08:20 – 20:45
Za 20/11	01:16 – 13:58
Zo 21/11	02:27 – 15:11
Za 27/11	07:44 – 20:01
Za 28/11	08:18 – 20:34

oktober

Za 2/10	10:34 – 23:00
Zo 3/10	11:06 – 23:33
Za 9/10	04:33 – 17:22
Zo 10/10	05:43 – 18:22
Za 16/10	09:40 – 22:06
Zo 17/10	10:20 – 22:47
Za 23/10	03:53 – 16:40
Zo 24/10	05:23 – 17:56
Za 30/10	09:35 – 21:57
Zo 31/10	09:08 – 21:29

december

Za 4/12	– 12:35
Zo 5/12	00:44 – 13:44
Za 11/12	06:33 – 18:56
Zo 12/12	07:21 – 19:43
Za 18/12	– 12:28
Zo 19/12	00:48 – 13:28
Za 25/12	06:57 – 19:10
Zo 26/12	07:35 – 19:46

LW te :

Boulogne	43 min. vroeger
Calais	19 min. vroeger
Duinkerke	9 min. vroeger
Nieuwpoort	2 min. vroeger
Zeebrugge	8 min. later
Vlissingen	30 min. later

Excursiekalender - 2004

- **Zondag 05 september:** garnaalkruien met Omer Rappé.
Afspraak: 10 uur 30 te Duinbergen, dijk, einde Anemonenlaan, (ten Oosten van Dir. Gen. Willemspark), iets naar rechts: 1e strandhoofd.

- **Zaterdag 18 september:** Wemeldinge (Nederland) – zeeorganismen in de havens en op de pontons.
Afspraak: 9 uur 30 Kattendijke, ten oosten van de baai, bij platform en oude oesterputten. In Samenwerking met de Strandwerkgroep Waterweg Noord
 Vooraanmelden bij Michel Otten (00 31 10-5990161 of mjotten@kabelfoon.nl).

- **Zondag 17 oktober:** Herfstwaarnemingen op het strand (al of niet na stormen...)
Afspraak: 10 uur te Oostduinkerke-St-André: strand einde Scottlaan
 (tegenover boothotel "La Peniche").

- **Zondag 19 december:** Eindejaars – strandwaarnemingentocht, Westhoekstrand.
Afspraak: 13 uur 30 te De Panne, Westhoek, einde Dynastielaan op het zeedijkje.

Corrigenda en errata bij het artikel over *Hemigrapsus penicillatus* uit De Strandvlo 24(1):

158013

Blz. 9, 3de laatste regel : '... één _ ...' moet zijn '... één ♀ ...'

Blz. 10, regel 12 : (zie tabel 3) moet zijn (zie tabel 2)

Blz. 10, regel 27 : (_ met carapaxbreedte ...) moet zijn (♂ met carapaxbreedte ...)

Blz. 12, regel 14 : 'In de Belgische gedeelte' moet zijn 'In het ...'

Blz. 13, regel 20 : '... de penseelkrabbetje ...' moet zijn '... het penseelkrabbetje ...'

Blz. 16 : in de legende bij de tabel (GR) toevoegen na G. Rappé

Blz. 21, regel 25 : ... in het sediment in te graven.

Blz. 27, in tabel 3 : 'Maturiteit _' moet zijn 'Maturiteit ♀♀'

Blz. 27, voorlaatste regel : (voornamelijk de kleine _) moet zijn (voornamelijk de kleine ♀♀)

Emmanuel Dumoulin

Verslag van de meerdaagse excursie naar St. Germain-sur-Ay (Normandië) van 29 maart tot 3 april 2002

Natal Severijns

Tijdens de Paasvakantie van 2002 ging de SWG-excursie naar de Cotentin, in Normandië, waar we in 1996 ook al geweest waren (Severijns, 1998). Net als toen logeerden we in "Le Miramar", een centrum voor zeeklassen in St. Germain-sur-Ay Plage. St. Germain-sur-Ay ligt vlak bij het stadje Lessay, zo'n 40 km ten noorden van Granville. We kregen de beschikking over een labo-lokaal met binoculaires en een aquarium, waar we heel wat uren hebben doorgebracht om het materiaal dat we van de excursies meebrachten schoon te maken en te determineren. Heerlijk was het bovendien om tijdens het avondeten de zon boven de zee te zien ondergaan en 's morgens gewekt te worden door de frisse zeelucht en het zacht ruisen van de zee.

Sommigen waren de eerste dag, vrijdag 29 maart, in de vroege ochtend al thuis vertrokken. Zo was er tijd om een ommetje te maken langs Granville en daar al een eerste excursie te doen aan de Pointe du Roc. Ook tijdens de eerste gezamenlijke excursie, op zaterdagochtend 30 maart, gingen we naar deze plaats. Met het zakkend water zijn we vanaf de noordzijde van de rots, waar een uitgestrekt zandstrand vrijkomt, naar de westkant gegaan. Naar het westen toe bestaat de site vooral uit rotsen met zeer onregelmatige insnijdingen. Het reliëf is dus vrij sterk geaccentueerd. Doordat de rotsen erg massief zijn en weinig afbrokkelen zijn er erg weinig losse stenen om, om te draaien. Rond de rotsen, die vooral naar de laagwaterlijn toe overvloedig bedekt zijn met algen, is de bodem erg slibberig. In het zand ertussen zijn er veel poelen waarin vaak grote hoeveelheden oude schelpen liggen. Ook zijn er veel karakteristieke rotspoeltjes waarin steeds veel wier groeit en waartussen heel wat andere levende organismen huizen. Het viel op dat in vergelijking met zes jaar geleden de rotspartijen lang niet meer zo hoog boven het zand uitsteken. Het verschil is misschien wel bijna één meter. Er is in de voorbije jaren dus blijkbaar heel wat zand afgezet op deze plaats. Ter plaatse hadden we de indruk dat dit ook tot een reductie van het aantal soorten geleid had en dat we nu van minder soorten levende exemplaren vonden. Bij het samenstellen van de soortenlijst later, bleek echter dat het totaal aantal waargenomen soorten, een 130-tal, toch hetzelfde was als in 1996. Opvallend waren nog steeds de grote aantallen levende muiltjes *Crepidula fornicata* en Japanse oesters *Crassostrea gigas*. Andere interessante vondsten van bivalven waren veel verse doubletten en drie levende exemplaren van de grote zwaardschede *Ensis arcuatus*, één levend paardenzadel *Anomia ephippium* (naast veel losse kleppen), enkele verse doubletten en een levend exemplaar van de brede strandschelp *Mactra glauca*, van de kamschelp

Glycymeris glycymeris en van de otterschelp *Lutraria lutraria*, een levende wijde mantel *Aequipecten opercularis*, enkele levende kleine astartes *Astarte triangularis* (tussen gruis) en verse en levende gladde zaagjes *Donax variegatus*. We vonden ook enkele levende naaktslakken: één *Doto fragilis*, twee grote vlokslakken *Aeolidia papillosa* en drie oranje exemplaren van *Archidoris pseudoargus*. Andere opvallende vondsten van gastropoden waren een levend klein glasmuiltje *Lamellaria latens*, één levende wulk *Buccinum undatum* en tenslotte een twintigtal olifantstandjes *Dentalium vulgare* met daarin de sipunculide worm *Phascolion strombi*. Daarnaast troffen we er massaal de zandkokerworm *Sabellaria alveolata* aan, die grote honingraatachtige riffen bouwt, en enkele tientallen exemplaren van de slijkkokerworm *Sabella pavonina* die leeft in grijze leerachtige kokers die verticaal uit de bodem omhoogsteken. Op deze kokers zaten een aantal levende exemplaren van de pennenschaaf *Tubularia indivisa* (een hydroidpoliep) vastgehecht. Andere interessante soorten hydroidpoliepen waren het klein tandhoornkoraal *Dynamena pumila* en enkele exemplaren van een niet nader gedetermineerde soort *Coryne spec.* De blaascelpoliep *Vesicularia spinosa* (een mosdiertje) was algemeen aanwezig en daarop vonden we de kelkkokerworm *Pedicellina cernua*. De Pointe du Roc is een soortenrijke plaats. Natuurlijk werd er ook een groot aantal wieren aangetroffen, waaronder het knoopwier *Gracilaria verrucosa*, het stijf buiswier *Polysiphonia elongata* en het roodwier *Phyllophora pseudoceranoides*. Naast nog heel wat krab- en kreeftachtigen, die we niet in detail zullen overlopen, zijn een paar sponzen, zoals *Tethya aurantium* en *Dysidea fragilis*, en de knotszakpijp *Styela clava* toch nog het vermelden waard. Tenslotte vonden we ook één aangespoelde pijlintvis *Alloteuthis subulata* en één heremietkreeft *Pagurus bernhardus* in een wulk en een andere in een tepelhoren *Natica catena* waarop een heremietzeeanemoon *Calliactis parasitica* zat.

Op de terugweg van Granville naar St.Germain-sur-Ay zijn we nog even gestopt in St. Martin de Bréhal. Bij laag water komt hier een zeer uitgestrekte en slibrijke vlakte vrij, waar op de meeste plaatsen nog een 5 tot 10 cm water achterblijft. Hier troffen we duizenden slijkkokerwormen *Sabella pavonina* aan die op vele plaatsen (daar waar het achtergebleven water diep genoeg was) met hun tentakelkrans (paars met rood en wit) voedsel uit het water filterden. Een prachtig zicht. Verder vonden we hier een aangespoelde dode zeekat *Sepia officinalis*, een aantal grote vlokslakken *Aeolidia papillosa* en eilegsels van deze slak, krabbetjes *Galathea squamifera* en wasrozen *Anemonia viridis*. Ons verblijf hier was echter van korte duur, want plots zagen we al de Fransen rechtsomkeer maken en vrij snel weer richting kust gaan. Het werd ons al snel duidelijk waarom: de vlakte die hier bij laag water vrijkomt helt zachtjes naar beneden in de richting van de kust, waardoor ze na het keren van het tij zeer snel weer onder loopt. En dit gebeurt op een vrij spectaculaire manier. Je moet echt goed doorstappen om de kleine vloedgolf van 10 tot 15 cm hoog die komt aanrollen met een snelheid van zo'n 5 km per uur vóór te blijven. En wie even, een paar seconden maar, blijft staan

bevindt zich dra in 15 tot 20 cm water en moet daarna strak doorstappen om het aanstormende water weer voor te steken. In slechts een tiental minuten bereikt deze vloedgolf de nogal steile helling tegen de dijk, waartegen het getij van dan af traag verder ophooft. Een aparte ervaring toch.

De volgende dag, zondag 31 maart 2002, zijn we de ganse dag naar de Iles Chausey geweest. We vertrokken met de boot van 10 uur en zouden pas om 21 uur terugkeren. Toen we rond 9:30 op de kade in Granville op de boot wachtten was de hemel nog mistig betrokken en kon je hooguit soms een "waterzon" door de wolken zien schijnen. In de loop van de dag is het echter toch nog mooi weer geworden. Tijdens de ongeveer 50 minuten durende boottocht (de eilandengroep ligt zo'n 17 km van het vasteland) hadden sommigen het geluk om een paar tuimelaars *Tursiops truncatus* te zien zwemmen. De Iles Chausey bestaan bij eb uit 365 eilanden (sommige zijn maar enkele tientallen vierkante meters groot) in een gebied van een paar vierkante kilometers. Door het grote getijdenverschil, dat hier tot 14 meter kan bedragen, steken er bij vloed echter nog maar 52 eilanden boven water uit. De andere worden volledig overspoeld. Enkel op het grootste eiland, het "Grande Ile", mag je aan land. De Chausey eilanden hebben iets speciaals en geven je een zuiders gevoel. Dit wordt deels in de hand gewerkt door de vele zeedennen *Pinus pinaster* die er zijn aangeplant en de geel bloeiende gaspeldoorn *Ulex europaeus* die er algemeen voorkomt. Het is bovendien een zeer soortenrijk biotoop. Omdat het nog even zou duren eer het laag water was, zijn we helemaal rond het eiland naar de "Grande Grève" gewandeld. Dit is tevens de beste manier op het eiland te ontdekken en te genieten van zijn mooie natuur. Eerst kom je langs de oude citadel, de vuurtoren en de (vakantie)woningen, maar al gauw wordt je helemaal ondergedompeld in de nog zo goed als ongerepte natuur. Na een tijdje stappen en over rotsen klauteren kom je aan de andere kant van het eiland aan het strand van de "Port de Homard", naast het Chateau Renault dat in 1928 door de bekende autofabrikant gebouwd werd boven op de ruïne van een oude burcht. Op dit strand troffen we grote hoeveelheden van de platworm *Convoluta roscoffensis* aan, een ongeveer 1 mm lange en doorzichtige worm die echter een groene kleur krijgt door de algen in zijn darmkanaal. Na de picnic trokken we dan samen de "Grande Grève" in, het aftrekkend water achterna. Bij laag water is dit een immense zandvlakte ("grève"), bezaaid met veel grote rotspartijen uit graniet. Eén ervan wordt omwille van de karakteristieke vorm de Olifant genoemd. En hoewel de meesten zonder problemen deze vorm herkenden was toch niet iedereen van de gelijkenis overtuigd. In de vloedlijn vonden we enkele eikapsels van de blonde rog *Raja brachyura*, de golfrog *Raja undulata* en de stekelrog *Raja clavata*. In de uitgestrekte zandvlaktes die bij laag water rond de Chausey eilanden vrijkomen kan het niet anders dan dat er een grote verscheidenheid aan bivalven leeft. De kokkel *Cerastoderma edule* komt hier veruit het talrijkst voor en is de geprefereerde buit voor de Fransen tijdens de "pêche à pied". Sommigen verlaten de eilanden 's avonds met verschillende emmers vol met kokkels. Behalve grote

hoeveelheden kokkels vonden we ook verschillende honderden verse doubletten van de grote zwaardschede *Ensis arcuatus* en van de ovale zonneshelp *Gari depressa*. Verder vijf doubletten van de gerekte slijkschelp *Lutraria angustior*, één oud doublet van de lange slijkschelp *Lutraria magna*, enkele levende gladde zaagjes *Donax variegatus*, drie levende Noorse hartschelpen *Laevicardium crassum*, drie levende wijde mantels *Aequipecten opercularis* en één levende grote mantel *Pecten maximus*. Tenslotte vonden we ook een aantal kleinere, niet zo algemene soorten: twee verse doubletten van het kokkeltje *Parvicardium ovale*, enkele levende geschubde hartschelpen *Parvicardium scabrum*, enkele levende holteschelpen *Kellia suborbicularis*, één doubletje van de stippelschelp *Lepton squamosum*, één levende dubbeltjesschelp *Lucinella divaricata* en twee verse doubletjes van de melkwitte cirkelschelp *Loripes lacteus*. Interessante vondsten van gastropoden waren twee levende geruite napslakken *Emarginula fissura*, een aantal levende sleutelgathorens *Diodora graeca* en zeehazen *Aplysia spec.*, een 20-tal oranje naaktslakken *Archidoris pseudoargus*, vlakke kegeltolhorens *Jujubinus striatus* (op het zee gras *Zostera spec.* dat zeer laag in het getijdengebied massaal voorkwam) en tenslotte één levend exemplaar van de hoge trapgevel *Mangelia nebula*. We vonden ook één levend exemplaar van de dwerginktvis *Sepioloatlantica*. Maar ook de andere groepen zijn op de Chausey eilanden goed vertegenwoordigd. In het aanspoelsel dicht tegen de vloedlijn vonden we heel wat wieren, vooral roodwieren. Een aantal daarvan dienen nog gedetermineerd te worden. Leuke vondsten waren die van de bruinwieren *Dictyota dichotoma* (gaffelwier) en *Colpomenia peregrina* (oesterdief) en van de roodwieren *Delesseria sanguinea* (bloedrode zeezuring), *Kallymenia reniformis*, *Gelidium latifolium*, *Spyridia filamentosa*, *Gastroclonium ovatum*, *Calliblepharis jubata*, *Heterosiphonia plumosa* en *Polysiphonia elongata* (stijf buiswier). Net zoals aan de "Pointe du Roc" bij Granville was de zandkokerworm *Sabellaria alveolata* die honingraatachtige riffen vorm ook hier algemeen aanwezig. Ook de knikkende zeeanjer *Cereus pedunculatus* was een algemene soort, terwijl we van de aardbeianemoon *Actinia fragacea* slechts één exemplaar tegenkwamen. Van de sponzen vonden we onder andere *Tethya aurantia*, *Scypha (Grantia) compressa* en *Dysidea fragilis*. Andere leuke soorten waren de haringgraat *Halecium halecium* en een andere hydroïdpoliep *Clava multicornis* (algemeen op knotswier *Ascophylum nodosum*), een tiental ganzenvoetjes *Asterina gibbosa* en de zakpijp *Morchellium argus* (vrij algemeen laag in het getijdengebied). In totaal vonden we hier ongeveer 145 soorten !

De volgende dag, maandag 1 april, besloten we om in de voormiddag niet op excursie te gaan. Dat gaf een aantal onder ons de gelegenheid om het materiaal dat ze op de Chausey eilanden verzameld hadden te verwerken. Anderen verkozen dan weer een rustige wandeling langs de vloedlijn op het strand voor "Le Miramar". Over een afstand van een tweetal kilometer werden daarbij niet minder dan 111 eikapsels gevonden van 5 verschillende soorten: de hondshaai *Scyliorhinus caniculus* (23 exemplaren), de

kleinoogrog *Raja microocellata* (1 ex.), de stekelrog *Raja clavata* (6 exn.), de blonde rog *Raja brachyura* (9 exn.), en de golfrog *Raja undulata* (72 exn.). Hierover werd eerder al uitvoerig bericht in (Van Outryve, 2003).

In de namiddag gingen we naar de Pointe de Rozel, ter hoogte van het gehucht le Pou bij Surtainville. De Pointe de Rozel is een groot, in zee vooruitstekend rotsplateau met veel breuken en kloven, aan de voet van een hoge rotsmassa. Aan de zuidkant van de Pointe, waar wij onze excursie hielden, ligt een grote uitgestrekte baai met een bijna onmetelijk zandstrand. Hoewel we hier slechts een 90-tal verschillende soorten waarnamen, veel minder dus dan in Granville en op de Iles Chausey, waren er toch een aantal interessante soorten bij. Zo vonden we tussen de rotsen de zandkokerworm *Sabellaria alveolata*, het ruig krabbetje *Pilumnus hirtellus*, de aardbeianemoon *Actinia fragacea*, de doorschijnende zakpijp *Ciona intestinalis*, de geleikorst *Botryllus schlosseri* en de tunicaat *Distomus variolosus*. Interessante wieren die we vonden waren de bruinwieren *Bifurcaria bifurcata*, de oesterdief *Colpomenia peregrina* en het gaffelwier *Dictyota dichotoma*, en bij de roodwieren *Calliblepharis jubata*, *Furcellaria lumbricalis*, *Polysiphonia nigra*, *Hypoglossum woodwardii*, *Gastroclonium ovatum* en *Callophyllis laciniata*. Ook wat betreft mollusken is dit best een leuke plek. We vonden bijvoorbeeld levende exemplaren van zowel het gewone koffieboontje *Trivia arctica* als het gevlekt koffieboontje *Trivia monacha*, van de gewone schaalhoren *Patella vulgata*, de ruwe schaalhoren *Patella aspera* en ook (zij het in kleiner aantal) van de gekleurde schaalhoren *Patella depressa* (synoniem *Patella intermedia*) en ook enkele exemplaren (2 levend) van de zeeoor *Haliotis tuberculata*. Bij de kleinere soorten mollusken zijn levende exemplaren van de streephoren *Cingula cingillus* en van de kleine alikruik *Littorina neritoides*, van de gebochelde streepschelp *Musculus discors* en van de holteschelp *Kellia suborbicularis* ook nog vermeldenswaard.

Op dinsdag 2 april, de laatste excursiedag weeral, hebben we in de voormiddag onder begeleiding van een plaatselijke natuurgids een lange wandeling gemaakt in de vlakbij gelegen “Havre de Lessay”, een slikken en schorreengebied rond de monding van de Ay. Tijdens deze leuke wandeling met regelmatig erg mooie panoramische zichten kregen we kundige uitleg over het spel van de getijden en het leven van planten en dieren in dit mooie stukje natuur.

Tijdens de excursie in de namiddag hebben we het getijdengebied in St.Germain Plage zelf, vóór “Le Miramar”, onderzocht. In de vloedlijn vonden we kleine soorten zoals het schepje *Philine aperta*, het muizeoortje *Ovatella myosotis*, een vrouwelijk exemplaar van de kleine scheefhoren *Lacuna parva* en één fluweelhoren *Velutina velutina*. Op het strand vonden we grote aantallen van de platworm *Convoluta roscoffiensis* die we eerder ook al hadden gevonden op de Iles Chausey. In het aanspoelsel viel vooral het groot aantal verse wulken *Buccinum undatum* op. Lager in het getijdengebied en tussen de rotsen vonden we onder andere één levend glasmuultje *Lamellaria latens* en een paar

levende bonte mantels *Chlamys varia*. Daarnaast ook het bruinwier *Bifurcaria bifurcata*, het roodwier *Phyllophora pseudoceranoides*, de kelkworm *Pedicellina cernua*, de borstelworm *Sabellaria spinulosa*, de knikkende zeeanjer *Cereus pedunculatus*, het klein tandhoornkoraal *Dynamena pumila*, een dood exemplaar van de krab *Pisa tetraodon*, enkele sponzen *Sycon ciliatum* en knotszakpijpen *Styela clava* en tenslotte de brokkelster *Ophiotrix fragilis* en het ganzenvoetje *Asterina gibbosa*. In totaal namen we hier ongeveer 95 soorten waar.

Tenslotte, het is intussen traditie geworden, mocht op de laatste avond de “Fruits de Mer” natuurlijk niet ontbreken. Dit keer was die, via persoonlijke contacten van de “patron” van het vakantiecentrum met de plaatselijke vissers, afkomstig uit de kustwateren voor St.Germain-sur-Ay. Er hoeft wel geen tekening bij dat het ons gesmaakt heeft en dat het een gezellige avond is geworden. De volgende ochtend, na het ontbijt, was het dan weer tijd om alles in te pakken en na een leuke vijf dagen in de Cotentin voldaan terug naar huis te rijden.

Foto 1: kapsels determineren in het labo

Foto 2: Natal leert ons de kenmerken van enkele schelpen

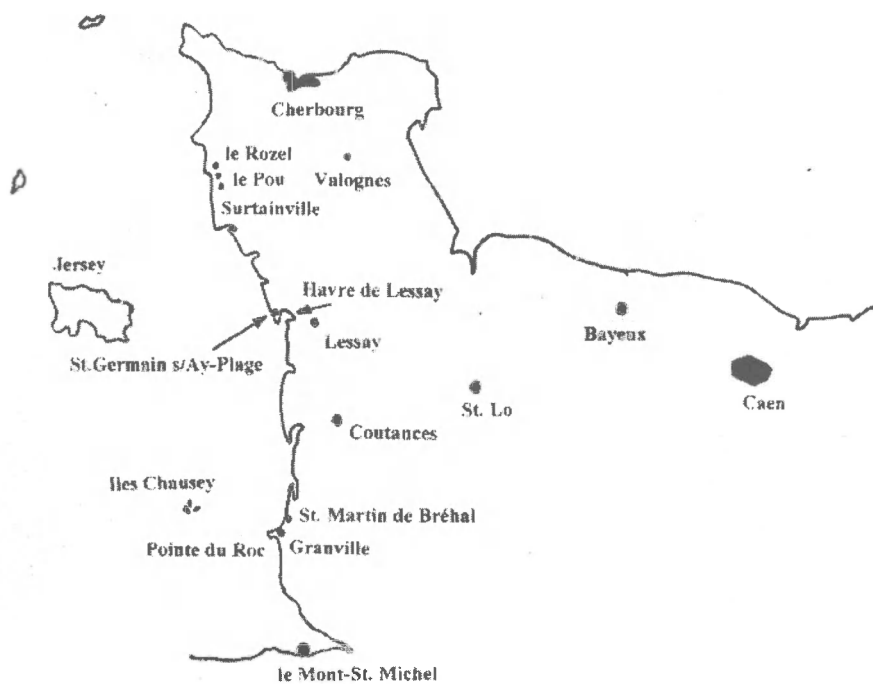

Foto 3: *Haliotis tuberculata*

Foto 4: naaktslakken en zakpijpen

Kaart:

Op de volgende bladzijden wordt, per biologische groep een overzicht gegeven van de soorten die op de verschillende bezochte plaatsen werden waargenomen. Binnen elke groep zijn de soorten alfabetisch gerangschikt volgens de soortnaam. In de tabel worden volgende afkortingen gebruikt:

A = algemeen

E = enkele exemplaren

M = massaal

A1 = 1-9 exemplaren

A2 = 10-99 exemplaren

A3 = 100-999 exemplaren

A4 = 1000-9999 exemplaren

D = dood

SGA = St.Germain-sur-Ay Plage

SMT = St.Martin de Bréhal

GNV = Granville (Pointe du Roc)

CHY = Iles Chausey (Grande Grève)

PRZ = Pointe de Rozel (zuidkant)

L = levend

V = vers

In totaal werden er ongeveer 230 verschillende soorten waargenomen. Dit is beduidend minder dan de ongeveer 390 soorten die we in 1996 in dezelfde streek waarnamen (Severijns, 1998). Vergelijking van de soortenlijsten leert dat hiervoor zijn twee belangrijke oorzaken aan te duiden zijn. Ten eerste werd er in 1996 een lijst van de waargenomen vogels (ongeveer 70 soorten in totaal) bijgehouden en in het verslag opgenomen. Daarnaast werden er toen ook beduidend meer bloemdieren en soorten uit de groep van de Crustacea gerapporteerd. Of hoe het aantal waargenomen soorten afhangt van wie er al dan niet deelneemt aan de meerdaagse ...

Tenslotte geldt hier natuurlijk een woord van dank aan iedereen die heeft bijgedragen tot het determineren van de waargenomen soorten en aan de ganse groep voor de aangename sfeer tijdens een fijne excursie.

Literatuur

SEVERIJNS, N., 1998. Verslag van de Normandië-reis van 5-10 april 1996. De Strandvlo, 18(1): 20-44.

VAN OUTRYVE, R., 2003. Eikapsels op het strand van St. Germain-Plage (Normandië). De Strandvlo, 23(1): 15-18.

Foto's: Ingrid Jonckheere

**Buizegemlei III
2650 Edegem**

SPECIES	AUTEUR	NEDERLANDSE NAAM	FAMILIE	DATEUM	JAAR	TOEGE	GEM.	OPMERKINGEN
Chiroptera								
Phylum								
COMPTONIA		PLAT DAMMER		000329			GNV	HOOG SPANNE
COMPTONIA		PLAT DAMMER		000331			CHY	TOT 20 CM
COMPTONIA		PLAT DAMMER		000601			PRZ	
COMPTONIA		PLAT DAMMER		000331			CHY	LAAG
COMPTONIA		PLAT DAMMER		000331			CHY	LAAG
COMPTONIA		PLAT DAMMER		000601			PRZ	
COMPTONIA		PLAT DAMMER		000602			SCA	ZEER HOOG
COMPTONIA		PLAT DAMMER		000331			CHY	HOOG
COMPTONIA		PLAT DAMMER		000331			CHY	HOOG
COMPTONIA		PLAT DAMMER		000601			PRZ	
Phaeophyta								
Phylum								
BRUNNENPHAEOPHYTA		BRUNNENPHAEOPHYTA		000601			PRZ	LAAG
BRUNNENPHAEOPHYTA		BRUNNENPHAEOPHYTA		000329			GNV	ZEER HOOG
BRUNNENPHAEOPHYTA		BRUNNENPHAEOPHYTA		000331			CHY	HOOG
BRUNNENPHAEOPHYTA		BRUNNENPHAEOPHYTA		000331			CHY	
BRUNNENPHAEOPHYTA		BRUNNENPHAEOPHYTA		000329			GNV	ANKEESPOELD
BRUNNENPHAEOPHYTA		BRUNNENPHAEOPHYTA		000330			SKT	ANKEESPOELD
BRUNNENPHAEOPHYTA		BRUNNENPHAEOPHYTA		000331			CHY	ZEER LAAG
BRUNNENPHAEOPHYTA		BRUNNENPHAEOPHYTA		000329			GNV	ZEER HOOG
BRUNNENPHAEOPHYTA		BRUNNENPHAEOPHYTA		000331			CHY	ZEER LAAG
BRUNNENPHAEOPHYTA		BRUNNENPHAEOPHYTA		000329			GNV	LAAG
BRUNNENPHAEOPHYTA		BRUNNENPHAEOPHYTA		000331			CHY	
BRUNNENPHAEOPHYTA		BRUNNENPHAEOPHYTA		000331			CHY	
BRUNNENPHAEOPHYTA		BRUNNENPHAEOPHYTA		000602			SCA	
BRUNNENPHAEOPHYTA		BRUNNENPHAEOPHYTA		000331			CHY	
BRUNNENPHAEOPHYTA		BRUNNENPHAEOPHYTA		000601			PRZ	ANKEESPOELD
BRUNNENPHAEOPHYTA		BRUNNENPHAEOPHYTA		000331			PRZ	ZEER LAAG; TOT 1 CM DIAMETER
BRUNNENPHAEOPHYTA		BRUNNENPHAEOPHYTA		000329			SCA	
BRUNNENPHAEOPHYTA		BRUNNENPHAEOPHYTA		000602			GNV	LAAG
BRUNNENPHAEOPHYTA		BRUNNENPHAEOPHYTA		000331			CHY	
BRUNNENPHAEOPHYTA		BRUNNENPHAEOPHYTA		000602			SCA	
BRUNNENPHAEOPHYTA		BRUNNENPHAEOPHYTA		000331			CHY	ZEER LAAG
BRUNNENPHAEOPHYTA		BRUNNENPHAEOPHYTA		000329			SCA	
BRUNNENPHAEOPHYTA		BRUNNENPHAEOPHYTA		000602			CHY	HOOG
BRUNNENPHAEOPHYTA		BRUNNENPHAEOPHYTA		000601			PRZ	
BRUNNENPHAEOPHYTA		BRUNNENPHAEOPHYTA		000602			SCA	
Rhopodia								
Phylum								
ALTA		ALTA		000331			CHY	
ALTA		ALTA		000331			CHY	ZEER LAAG
ALTA		ALTA		000602			SCA	
ALTA		ALTA		000329			GNV	
ALTA		ALTA		000601			PRZ	
ALTA		ALTA		000602			SCA	
ALTA		ALTA		000601			PRZ	
ALTA		ALTA		000602			SCA	
ALTA		ALTA		000601			GNV	
ALTA		ALTA		000330			SKT	
ALTA		ALTA		000331			CHY	LAAG
ALTA		ALTA		000602			PRZ	
ALTA		ALTA		000329			GNV	

[illegible]

GEVONE BROODSPONS	020329	GNV	ONKIESEL + ORANJ
GEVONE BROODSPONS	020330	SWT	
GEVONE BROODSPONS	020331	CHY	
GEVONE BROODSPONS	020402	PRZ	
GEVONE BROODSPONS		SCA	
PHYLYUM Cnidaria (Neteldieren)			
KLASSE Hydrozoa (Hydrozoalopliëen)			
SEPTILARIA	020329	A	LAAG, TOT 16 CM LAAG, MET VOORTPLANTINGSORGANEN
CUPRESSINA	020331	1	CHY
HALECIUM	020329	A2	OP KOKERS VAN SABELLARIA PAVONINA, ZEER LAAG, 1 TK. IN ALCOHOL
TUBULARIA	020330	A	GNV
INDIGINA	020331	A	OP KOKERS VAN SABELLARIA PAVONINA, ZEER LAAG, 1 TK. IN ALCOHOL
MULTICORNIS	020329	A	OP FLUUS SERRATUS
CLAVARIA	020402	A	GNV
SCALARIA	020329	A1	SCA
DYNAMENA			
PIMELA			
SPEC.			
KLASSE Anthozoa (Blinddieren)			
ACTINIA	020329	A	GNV
EQUINA	020330	A1	HOOG
ACTINIA	020401	A	SWT
ACTINIA	020402	A	PRZ
ACTINIA	020402	A	SCA
ITALIA	020402	A	SCA
FELMA	020402	A1	SCA
ACTINIA	020331	1	CHY
PRAGUEA	020401	1	PRZ
ACTINIA	020329	A1	GNV
ACTINIA	020329	A1	GNV
GLATIRIUM	020329	1	OP NATICA CATENA MET PAGURUS BETENARDUS
ACTINIA	020331	A3	CHY
ACTINIA	020402	A2	ZEER LAAG, BRUIN, TOT 7 CM DIAMETER
CALLACTIS	020402	A2	SCA
CEPHUS	020402	A2	SCA
PELUNGICULATUS	020329	A2	GNV
ACTINIA	020329	A2	GNV
TRIGLODONTES	020330	A2	SWT
SAGARTIA	020331	A4	CHY
ACTINIA	020331	A4	LAAG
AMEBONIA	020331	E	PRZ
AMEBONIA	020402	E	SCA
AMEBONIA			
PHYLYUM Platyhelminthes (Platwormen)			
CONVOLUTA	020331	CHY	GROTE KLEMSCH OP HET STRAND VAN DE PORT HOMMARD
CONVOLUTA	020402	SCA	
PHYLYUM Sipunculida (Wormen)			
STRONCHI	020329	GNV	IN DENTALEM VULGARE
PHYLYUM Enterozoa (Kalkwormen)			
SABELLARIA	020329	M	GROTE RIFTEN (HONINGMAT ACHTIG)
ALVEDATA	020331	A	CHY
SABELLARIA	020401	A	WORM DIE HONINGMAT RIFTEN VOORMIT
SABELLARIA	020402	A2	OP RESSILARIA SPINOSA (WORMEN)
RESSILARIA	020329	A2	GNV
CEPHALINA	020329	A2	ZEER LAAG, VASTGEHECHT IN ZAND
PAVONINA	020330	A4	SWT
SABELLARIA	020402	E	BIJN ALLE LEVENSGE PARSSE MET WIT EN ROOD
SPINULOSA			SCA
PHYLYUM Annelida (Ringwormen)			
ROBULUS	020331	CHY	OP FLUUS SERRATUS

[illegible]

De zeevingers *Alcyonidium condylocinereum* Porter, 2004 en *Alcyonidium diaphanum* (Hudson, 1778) (Bryozoa : Ctenostomatida) aan de Belgische kust

Hans De Blauwe

Inleiding

Op onze stranden spoelen mosdierkolonies aan die vanwege hun rubberachtig uiterlijk de naam 'Zeevinger' kregen. Ze behoren tot het geslacht *Alcyonidium*. Uit dit geslacht komen ook een paar korstvormende soorten bij ons voor, bijvoorbeeld *Alcyonidium mytili* die algemeen is op mosselen. Een paar soorten staan bekend voor het vormen van opgerichte koloniedelen. Losgeslagen opgerichte koloniedelen spoelen bij ons vaak aan. Ze werden tot nu toe *Alcyonidium gelatinosum*, soms *A. diaphanum* of *A. proliferans* en in het Nederlands doorschijnende zeevinger genoemd. *Alcyonidium gelatinosum* is een geldige naam voor een korstvormende soort en is niet de correcte naam voor de soort met opgerichte koloniedelen. De doorschijnende zeevinger is niet echt doorschijnend, een reden te meer om van die naam af te stappen. De aangespoelde koloniedelen zijn zeer uiteenlopend van vorm en komen voor in een bruine en een grijze versie. Het leek me evident dat de bruine en de grijze kolonies twee verschillende soorten vertegenwoordigen. Tot voor kort bleef hun ware identiteit een raadsel, waardoor het onmogelijk bleef er een zinnig artikel over te schrijven. Porter et al. (2001) en Porter (2004) brengen klaarheid in dit probleem. Dankzij genetisch onderzoek is vastgesteld dat de bruine en de grijze kolonies verschillende soorten zijn en dat *A. proliferans* Lacourt 1949 in feite een synoniem is voor de bruine *A. diaphanum*. De grijze soort is door Porter in 2004 als nieuwe soort beschreven. Vrij recent vonden we tijdens een SWG-excursie een zeevingersoort vastgehecht op een strandhoofd te Koksijde met prille opgerichte koloniedelen. Deze waarneming geeft nieuwe informatie over de basis van de kolonie van de betreffende soort.

Porter (2004) wijst erop dat de vorm van de kolonie geen goed kenmerk is om soorten te onderscheiden en dat vooral het aantal tentakels en de voortplantingswijze aangevuld met genetisch onderzoek goede kenmerken zijn. Volgens mij is voor het Kanaal en de Zuidelijke Bocht van de Noordzee de kolonievorm en -kleur voldoende om deze soorten op naam te brengen. Buiten dit gebied en dan vooral ten noorden van Nederland zijn mogelijk andere gelijkaardige soorten aanwezig waarvoor meer kenmerken dan vorm en kleur moeten onderzocht worden om tot een juiste determinatie te komen. Recent is ook onderzoek uitgevoerd naar korstvormige *Alcyonidium*soorten met enkele naamswijzigingen tot gevolg, waarop we hier niet verder ingaan.

Uit Nederland worden er in de literatuur groeiplaatsen vermeld van doorschijnende zeevinger *Alcyonidium gelatinosum*, het is onduidelijk of het hier om *A. diaphanum* of *A. condylocinereum* gaat. Hieronder volgt een onderscheid tussen beide zeevingers, aangevuld met de waarnemingen van Koksijde en worden nieuwe Nederlandse namen voorgesteld.

***Alcyonidium diaphanum* (bruine zeevinger)**

De kolonies zijn honingkleurig tot bruin en kunnen vele centimeters hoog worden. De vorm is zeer variabel: glad of geknobbeld, cilindrisch of afgeplat, onvertakt of vertakt. De sterk geknobbelde vorm werd door Lacourt behandeld als een aparte soort (*A. proliferans*), maar is dus ook *A. diaphanum*. De polypide draagt 14-16 tentakels.

Deze soort spoelt vaak aan op onze stranden. Uit België zijn geen groeiplaatsen gekend. Ze komt voor rond de Britse Eilanden en aan de kusten van NW-Europa en is vooral algemeen aan de monding van de Thames, de Severn en de Seine (Porter et al., 2002). De zuidgrens ligt bij Glénan (Bretagne), de noordgrens van het verspreidingsgebied is niet gekend omdat de ware identiteit van noordelijke vondsten (Noorwegen) nog niet genetisch gecontroleerd is.

***Alcyonidium condylocinereum* (grijze zeevinger)**

De kolonie is grijs, bestaat uit vertakte cilinders en heeft een knobbelig oppervlak. De knobbels hebben een diameter van ongeveer een halve centimeter en steken 2 tot 3 mm boven het oppervlak uit. De polypide draagt 18-19 tentakels (Porter, 2004). Deze soort werd tijdens het onderzoek van Porter (2004) met een sleepnet opgevisst op dieptes tussen 26 en 77 meter in het Kanaal en ten zuidoosten van Ierland. Aangezien het koloniefragmenten betreffen waarvan de basis totaal ontbreekt, lijkt het mij zelfs niet zeker dat ze op de plaats van opvissen vastgehecht voorkomen.

Deze soort spoelt aan op onze stranden en leeft ook aan onze kust, wat blijkt uit volgende waarneming. Op 2 februari 2002 vonden we tijdens een SWG-excursie op het strand van Koksijde een toen niet te determineren *Alcyonidium*soort. Deze korsten bedekten grote oppervlakten (meerdere tientallen tot een paar honderd vierkante cm) van rotsblokken op het verste deel van het strandhoofd tegenover de 'Ster der Zee'. Slechts hier en daar stonden korte opgerichte koloniedelen op deze korsten. Toen rees reeds het vermoeden dat het hier om de grijze zeevinger ging. Deze soort was echter nog niet onderscheiden van *A. diaphanum*. Ik wist dat de experts in Wales bezig waren met een onderzoek naar *Alcyonidium* en dat de tabel in Hayward (1985) niet meer

bruikbaar was (pers. comm. J.S. Ryland). Op 29 november 2003 bezochten we dezelfde plaats. De kolonies waren nog steeds aanwezig. Op sommige korsten stonden opgerichte koloniedelen dicht opeen gepakt. Deze waren tot 7 cm hoog en bestonden uit vertakte cilinders. Op deze *Alcyonidium* vonden we minstens tien naaktslakken die gedetermineerd werden als *Acanthodoris pilosa*. De polypide droeg 16-18 tentakels, meestal 17. Dit is gemiddeld 1 minder dan in de originele beschrijving. Het betreft de eerste vondst in situ voor ons land en de eerste in de infralitorale franje, de zone die enkel bij extreem laag tij blootgesteld wordt. De exemplaren van Porter (2004) werden met een sleepnet opgevisst waardoor de basis ontbrak. Uit onze waarneming blijkt dat de kolonies een grote korstvormige basis hebben. Op 10 maart 2004 was ik terug in Koksijde. Een aantal kolonies was compleet verdwenen. De korst is zeer makkelijk afpелbaar van het substraat, in tegenstelling tot sommige andere soorten uit dit geslacht. Er waren kolonies die schade vertoonden, flarden korst waren los gekomen, vermoedelijk door golfslag. De laagst groeiende kolonies daarentegen waren flink gegroeid en vertoonden vele opgerichte koloniedelen. De opgerichte koloniedelen zaten dicht opeen gepakt terwijl grote delen van de korst er vrij van bleven. De grootste korst had een diameter van zo maar eventjes 30 cm! Van meerdere kolonies nam ik fragmenten mee voor onderzoek. Bij zowel de opgerichte delen als bij de korst liggen de zoïden niet nauw tegen elkaar. Bij het oppervlak is er een enge ruimte tussen, die vaak opgevuld is met fijn sediment, vandaar de gekleurde naden. De zoïden groeien bij de korst verticaal (ze zijn hoger dan breed). Bij de opgerichte delen bestaat de kern uit zeer vergrote zoïdenomhulsels zonder polypide noch bruine lichamen (restanten van geresorbeerde polypiden). Daaromheen zit een kring van minder grote zoïdenomhulsels met veel bruine lichamen, deze concentraties geven bepaalde koloniedelen een bruiner uiterlijk. Aan de buitenzijde zitten jonge zoïden met volgroeide polypide of met een beginsel ervan. De zoïden groeien aan de buitenkant bij (frontale knopvorming) terwijl de onderliggende de kern vormen. Het externe oppervlak van de zoïden is afgerond vier- tot zeshoekig of onregelmatig veelhoekig. Van de opgerichte koloniedelen is de basis het smalste deel.

Van de verzamelde delen telde ik telkens bij 10 tentakelkransen het aantal tentakels, het resultaat in onderstaande tabel. Opvallend is dat de kransen met 16 tentakels meest voorkomen in de perifere koloniedelen van de korst en van de opgerichte delen, terwijl 18 tentakels enkel voorkwamen in de dikste opgerichte koloniedelen. Vergelijk met de waarnemingen van Porter (2004) waarbij meestal 18 en minder vaak 19 tentakels (N=30) geteld werden. J.S. Porter heeft de determinatie bevestigd en het aan haar opgestuurde materiaal is opgenomen in de collectie van het Natuurhistorisch Museum te Londen.

De soort werd voorlopig op geen andere strandhoofden dan te Koksijde waargenomen. Francis Kerckhof (pers. meded.) vond ook kolonies op haken op het strand, die dienen om visnetten aan te bevestigen, tussen Koksijde en de Franse grens.

Koloniedeel	16 tentakels	17 tentakels	18 tentakels
Korstrand	9 ex.	1 ex.	0
Korst	3 ex.	7 ex.	0
Opgericht	4 ex.	6 ex.	0
Opgericht	4 ex.	6 ex.	0
Opgericht	2 ex.	8 ex.	0
Opgericht	3 ex.	5 ex.	2 ex.

Tabel 1: aantal tentakelkransen met 16, 17 of 18 tentakels voor verschillende koloniedelen. (N=60)

Summary

Colonies of *Alcyonidium condylocinereum* were found on boulders of a groyne at extreme low water spring on the beach of Koksijde. On February 2nd 2002 the colonies existed of large encrusting sheets, easily peeled off from the substratum. Only a few colonies showed some small knoblike erect parts, some 2 cm in height. Some encrusting sheets covered a few hundreds of square cm. On November 29th 2003 several colonies had developed erect parts. Erect parts are crowded in parts of the colony and lacking in others. Polypides have 16-17-(18) tentacles. A description of the zooids of the encrusting base is given. J.S. Porter confirmed the identification and material from Koksijde will be deposited at the Natural History Museum London as *A. condylocinereum* 2004.6.11.1.

Literatuur

- HAYWARD, P.J., 1985. Ctenostome bryozoans. *Synop. Br. Fauna (N.S.)* No. 33: 1- 169.
- PORTER, J.S., HAYWARD, P.J. & SPENCER JONES, M.E., 2001. The identity of *Alcyonidium diaphanum* (Bryozoa: Ctenostomatida). *Journal of the Marine Biological Association of the United Kingdom*, **81**, 1001-1008.
- PORTER, J.S., ELLIS, J.R., HAYWARD, P.J., ROGERS, S.I. & CALLAWAY, R., 2002. Geographic variation in the abundance and morphology of the bryozoan *Alcyonidium diaphanum* (Ctenostomata: Alcyonidiidae) in UK coastal waters. *Journal of the Marine Biological Association of the United Kingdom*, **82**, 529-535.
- PORTER, J.S., 2004. Morphological and genetic characteristics of erect subtidal species of *Alcyonidium* (Ctenostomata: Bryozoa). *Journal of the Marine Biological Association of the United Kingdom*, **84**, 243-2.

Enkele bijzondere Crustacea-waarnemingen tijdens herfst 2003 en winter 2004 aan de Westkust

Marie-Thérèse Vanhaelen

In oktober 2003 bemerkte ik een toename van schilden van de blauwpootzwemkrab *Liocarcinus depurator*: in twee weken werden 13 schilden van deze soort gevonden; ze hadden een schildbreedte van 2,3cm tot 4,7cm. In februari 2004 werden opnieuw 8 schilden en 1 stervend dier opgeraapt, met breedtes van 2,1 cm tot 4,3 cm.

De totalen van mijn vondsten van de laatste 3 winterhalfjaren wijzen op een lichte vooruitgang van *L. depurator* aan onze Westkust (Vindplaatsen: De Panne, Sint-Idesbald, Koksijde en Oostduinkerke)

2001-2002: 1 dood dier en 10 schilden

2002-2003: 1 dood dier en 15 schilden

2003-2004: 1 dood dier en 21 schilden

Niettegenstaande de toename blijft het vinden van een schildje *L. depurator* nog steeds een zeldzaamheid.

Van de gewimperde zwemkrab *Liocarcinus arcuatus* merkte ik in de herfst- en winterperiode bij elke strandtocht enkele schilden op. Na elke storm liep het aantal op tot enkele 10-tallen schilden. Vooral op 10 februari 2004 is de soort talrijk aangespoeld met een paar 10-tallen levende en dode dieren en een 30-tal schilden.

Ook van de grijze zwemkrab *Liocarcinus vernalis* spoelden regelmatig schilden aan op 10 februari 2004 lagen er verschillende levende en tientallen dode exemplaren te Koksijde.

Eveneens op 10 februari 2004, na de zware storm van 8 en 9 februari 2004 lag er te Koksijde een groot schild van 13 cm lengte van de grote spinkrab *Maja squinado*. De dag nadien vond ik een vers juveniel schildje van 2,1 cm van deze soort op dezelfde lokaliteit.

Dé verrassing van de winter 2004 deed zich voor op 16 februari 2004, toen ik te Koksijde benevens een diertje en een schildje van het harig porseleinkrabbetje *Porcellana platycheles* een beschadigd schild opdraapte van de cirkelronde krab *Atelecyclus rotundatus*, een crustacea-soort die ik slechts kende van Bretagne (Piriac, 1997). Het schildje was 3 cm breed. Vermoedelijk is dit de eerste Belgische strandvondst van deze soort.

Ter Yde I
8670 Koksijde

Een grote pijlinktvis *Ommatostrephes sagittatus* (Lamarck, 1798) aangespoeld te Koksijde

Marie-Thérèse Vanhaelen

Op 16 november 2003, tijdens een strandtocht van Sint-Idesbald tot Sint-André lag er ter hoogte van de Schipgatduinen iets groots te midden van het litoraal. Toen ik naderde bleek dat het een zeer verse, dode, prachtige pijlinktvis was, met een totale lengte van zowat 55 cm. Toen ik het dier opraapte liep er inkt uit de mantelholte; blijkbaar was de inktzak beschadigd.

Thuisgekomen werd de pijlinktvis overvloedig gespoeld en Marc nam er dan een paar foto's van. De twee lange tentakels met zuignappen werden bekeken en de mantellengte opgemeten; die was 30 cm.

's Avonds beging ik een onvergeeflijke onachtzaamheid: ik liet het dier buiten op het terras liggen; we zouden morgen nog wel meer foto's nemen!

Toen ik de volgende ochtend door het raam keek, was mijn verbijstering groot! Wat was er in godsnaam met dat mooie dier gebeurd? Eén derde van de mantellengte, met de vinnen, was er, als het ware schuin afgeknipt en verdwenen! Was een blauwe reiger de mogelijke boosdoener?? Hoe spijtig! Ik redde, wat er te redden viel, namelijk de snavel en wat er restte van de gladius: 4 zeer smalle chitineuze stukjes met een lengtegroef, die samen ongeveer een lengte van 23 cm uitmaakten. Ik dacht er niet veel verder over na en, alleen voortgaande op de grootte van de zuignappen besloot ik – veel te vlug! – dat het wel een *Loligo vulgaris* zou zijn.

Het materiaal verhuisde naar de vergeethoek, want gedurende gans de winter waren er tal van interessante vondsten (vooral verse, zeldzame bivalven) te doen, na verschillende stormen.

Toen begin mei 2004 *Loligo*-eiertrossen begonnen aan te spoelen, besepte ik opeens dat een vondst van een dier *Loligo vulgaris* in november niet voor de hand liggend is, aangezien deze laatsten in april de Noordzee via het kanaal binnentrekken, hun eieren op onze kust afzetten en in de loop van augustus weer verdwijnen (Kristensen, 1966).

Toen eind mei 2004 bovendien 3 intacte veervormige gladia van *Loligo vulgaris* aanspoelden te Koksijde (1 van een wijfje: 24 cm x 4,2 cm en 2 van mannetjes: 35 cm x 4 cm en 40 cm x 3,8 cm) was de tijd rijp om eindelijk tot op het bot te gaan, slechts gewapend met de kaakjes (beschadigd), 4 stukjes gladius en 2 foto's van het prachtige,

in november 2003 gevonden dier. Met de determineertabellen van Lacourt (1981) en aanvullende gegevens van Entrop (1965) slaagde ik er vlug in om tot een hoogst verrassend resultaat te komen: het betrof een zeer jonge grote pijlinktvis, *Ommatostrephes sagittatus* (Lamarck, 1798)

Beschrijving:

- langwerpige romp, cilindrisch en naar het einde toegespitst
- zeer kenmerkende ruitvormige vinnen, eindigend op een spitse punt
- de twee lange tentakels voor ongeveer 2/3 bezet met zuignappen, deze staan in 4 rijen, de 2 middelste rijen dragen zeer grote nappen, de buitenste zeer kleine
- de vangarmen zijn kantig en hebben geen zomen
- op de 8 kleine vangarmen staan slechts 2 rijen zuignappen
- de ooglenzen zijn duidelijk zichtbaar, dus onbedekt
- de rugzijde, kop en vangarmen zijn roodbruin tot paarsig door het groot aantal donkere chromatoforen

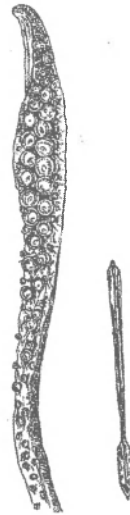

Fig. 1. Links - Uiteinde van een tentakel, rechts - gladius

- de gladius (schelp) is chitineus, doorzichtig tot geelachtig, zeer smal, langwerpig, gootvormig, iets breder bovenaan, versmallend naar achter, eindigend op een ietwat lepelvormige verbreding; dit laatste stukje (ongeveer 7 cm?) ging verloren (zie boven)
- de snavel (onder – en bovenkaak) was bijna identiek van vorm aan die van de gewone zee kat, *Sepia officinalis*, alleen iets slanker en puntiger en zeer klein (1,5 cm en 2 cm)
- het gevonden exemplaar had een mantellengte van 30 cm, en een totale lengte van vermoedelijk minstens 55 cm. Zowel Entrop (1965) als Lacourt (1981) vermelden dat dit dier tot 150 cm lang kan worden.

Verspreiding en voorkomen in Nederland:

- Volgens Kristensen (1966) is *Ommatostrephes sagittatus* een oceanische soort, die langs de kusten van Noord-Europa algemeen is. Het dier is zeldzaam in de

ondiepe delen van de Noordzee, maar werd vooral in de winter nogal eens op het Nederlandse strand gevonden. Deze dieren waren vaak onbeschadigd, soms zelfs levend. Hij voegt eraan toe dat het stranden van oceanische dieren een veel voorkomend verschijnsel is, daar zij blijkbaar geen mechanisme hebben om ondiep water effectief te ontwijken, vooral als de watertemperatuur heel laag is.

- Boer (1971) vermeldt dat van de 71 waarnemingen tussen 1931 en 1971 in Nederland, 93% betrekking had op aangespoelde dieren (dus 66 gestrande exemplaren in 40 jaar).
- De Boer en De Bruyne (1991) beschrijven het voorkomen van de grote pijlintvis op de Friese Waddeneilanden: van Terschelling, Vlieland en Schiermonnikoog worden in het voorjaar strandingen van (soms nog levende) dieren gemeld met meestal een lengte van 60 tot 80 cm. Alleen al op Terschelling spoelden in één week in het topjaar 1958 21 dieren (14 levend) aan.

Voor de Belgische kust zijn mij geen vroegere gegevens van strandvondsten van *Ommatostrephes sagittatus* bekend.

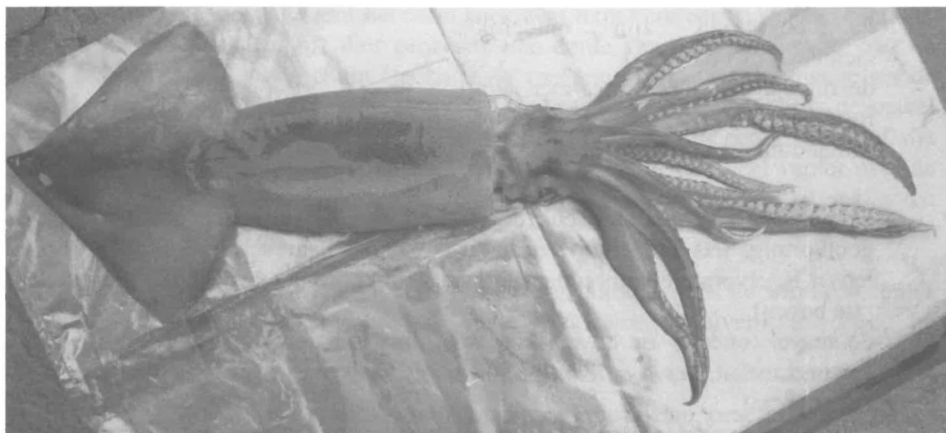

Foto : *Ommatostrephes sagittatus* (Foto : Marc Panneels)

Summary

A European flying squid *Ommatostrephes sagittatus* was found washed ashore on the beach of Koksijde on February the 16th 2003. This is the first record of this species from a Belgian beach.

Literatuur

- BOER, P., 1971. Het voorkomen van inktvissen langs de Nederlandse kust. Het Zeepaard, 31: 65-77.
- DE BOER, F.W. & DE BRUYNE, R.H., 1991. Schelpen van de Friese Waddeneilanden, Fryske Akademy Ljouwert, Backhuys p.144.
- ENTROP, B., 1965. Schelpen vinden en herkennen. Thieme Zutphen p.287.
- KRISTENSEN, J., 1966. De inktvissen langs de Nederlandse kust. Cor. Ned. Mal. Ver., 118: 1240-1241.
- LACOURT, A.W., 1981. De inktvissen (Cephalopoda) van de Nederlandse kust. Wet. med. K.N.N.V., 145: 33p.

Figuur 1: Uit Lacourt, 1981 - Wet. med. K.N.N.V., 145

**Ter Yde I
8670 Koksijde**

Uitzonderlijke strandingen van zeldzame en nieuwe bivalven in najaar 2003 en winter 2004 aan de Belgische Westkust

Marie-Thérèse Vanhaelen en Francis Kerckhof

Tijdens de herfst – en winterperiode 2003 – 2004 spoelden verschillende merkwaardige mollusken aan op de stranden van de Belgische Westkust. Hieronder geven we een overzichtje van de opvallendste soorten.

Veel van de bijzondere vondsten gebeurden in de dagen na een stormperiode. Er waren 4 periodes met zwaar stormweer meestal uit noordelijke (noordwestelijke) richting: op 6 en 7 oktober 2003, op 13, 14 en 15 december, op 21 en 22 december en op 7 en 8 februari 2004. Dan was er telkens veel aanspoelsel te vinden, met veel levend materiaal. De overige mollusken die in opvallende aantallen levend en/ of vers aanspoelden waren de grote strandschelp *Macra corallina*, (opvallend grote exemplaren bvb op 8 oktober 2003), stevige strandschelp *Spisula solida*, Amerikaanse boormossel *Petricola pholadiformis*, witte boormossel *Barnea candida*, kokkel *Cerastoderma edule* (eerste- en tweedejaars) hier en daar een occasionele afgeknotte gaper *Mya truncata*, natuurlijk massaal Amerikaanse zwaardschede *Ensis directus* en talrijke muiltjes kettingen *Crepidula fornicata*, naast jonge tapijtschelpen *Venerupis senegalensis*, witte dunschaal *Abra alba*, nonnetje *Macoma balthica* en zaagje *Donax vittatus*. Vondsten van de tere en rechtsgestreepte platschelp *Tellina tenuis* en *T. fabula* waren opvallend minder talrijk en ook de halfgeknotte strandschelp *Spisula subtruncata* was vrij zeldzaam. Dat geldt ook voor de gastropen al werden er toch enkele levende tepelhoorns *Natica catena* gevonden en zelfs levende wenteltrapjes *Epitonium clathrus* (zie verder in dit nummer).

De oorzaak van de veranderingen in het afspoelingpatroon en het opduiken van nieuwe mollusken blijft een raadsel. Wat opvalt is dat de meeste van de speciale vondsten typische soorten zijn voor grovere substraten, grof zand al dan niet met keien. En dat valt moeilijk te verklaren omdat op veel plaatsen, vooral dicht onder de kust eerder een verfijning of verslibbing van de sedimenten waar te nemen valt. Mogelijk moet de oorzaak gezocht worden in een verandering in het zeestromingenpatroon – bvb een verschuiving van een sterke zeestroming dichter naar de kust toe, met een uitschurend effect en een vergroving van het substraat tot gevolg. En dan kan de uitbouw van de haven van Duinkerke daar misschien voor iets tussen zitten. Maar ook de opwarming of een verandering in visserijtechnieken kan een rol spelen.

I. *Acanthocardia echinata* (Linnaeus, 1758) – gedoornde-hartschelp

Een vondst van een gedoornde-hartschelpdoublet op Belgisch strand was in het verleden steeds erg zeldzaam; daarvan getuigt de zeer korte tabel in Vanhaelen (1995): vanaf 1988 werden er in de 8 volgende jaren maar 9 verse doubletten gemeld, waarvan 4 levend. (Eén melding ontbreekt: Koksijde 23 februari 1993; 1 leeg, vers doublet, 6 x 5,6 cm.). Toch spraken we toen reeds van een lichte toename van de soort.

In 1996 spoelden, na een zware storm, nog 2 verse lege doubletten aan te Koksijde, Schipgat, op 1 december 1996 (tabel 1). En toen vielen de sporadische strandingen van de prachtige gedoornde doubletten volledig stil. De daaropvolgende 3 jaren raapte Marie Thérèse nog hoogstens een tiental vrij recente losse kleppen op.

Eind 1999, tijdens de eindejaarsexcursie in De Panne vond Francis, tot ieders verbazing opnieuw een vers leeg doubletje *Acanthocardia echinata*. Het was slechts 1,2 cm breed. De dag nadien lag er in dezelfde omgeving nog een vers hartschelpdoubletje van 2,2 cm. Misschien waren dit de voorlopers van een nieuwe generatie?

Maar weerom duurde het bijna 3 jaar eer *A. echinata* terug verscheen op het strand: na de uitzonderlijk zware storm van 27 oktober 2002 werden 3 levende juveniele doubletjes gevonden: 2 te Koksijde en 1 te Westende (tabel 1).

Gedurende de voorbije herfst 2003 en winter 2004 strandden er echter plots veel talrijker, meestal levende, jonge doubletjes (tabel 1). Na elke storm spoelden er aan, soms tot meer dan 10 exemplaren op één dag. Verrassend maar niet echt verwonderlijk, daar we, na de strenge winter van 1997 alleen nog zachte winters meemaakten. Daardoor kon de soort, die zeer algemeen is in de baai van de Seine (o.a. Villers-sur-mer) vermoedelijk haar leefgebied noordelijk opnieuw innemen en uitbreiden, met een, voor onze Westkust nooit eerder gezien spectaculair gevolg.

II. *Laevicardium crassum* (Gmelin, 1791) – Noorse hartschelp

Ook de Noorse hartschelp, een soort waarvan er tot begin 2003 slechts enkele strandvondsten van verse exemplaren bekend waren, spoelde deze winter plots talrijker aan (tabel 2). Merkwaardig was dat het steeds om juveniele, eerstejaars ging. De hartschelpjes waren meestal levend bij de stranding.

III. *Pecten maximus* (Linnaeus, 1758) – Sint - Jacobs schelp of grote mantel

Vorig winterhalfjaar 2002-2003 is deze bivalve voor het eerst levend aangespoeld op onze kust (Vanhaelen, 2003). Het betrof toen 9 éénjarige exemplaren van 2,2 tot 2,7 cm. Backeljau (1986) vermeldt deze soort met een vraagteken, dus als (nog) niet met zekerheid tot de Belgische fauna behorend.

Tijdens de winter, 2003-2004 weten we van tenminste 22 verse, tweejarige exemplaren van 3,2 tot 4,1 cm (tabel 3). Op een aantal van hen hadden zich jonge muiltjes *Crepidula fornicata* gevestigd naast zeepokken. Op de gecontroleerde exemplaren waren dat allemaal Nieuw Zeelandse zeepokken *Elminius modestus* daar waar eerder de gekartelde zeepok *Balanus crenatus* verwacht zou worden.

IV. *Aequipecten opercularis* (Linnaeus, 1758) – wijde mantel

Bij de nu jaarlijkse weerkerende strandingen van verse wijde-mantelschelpen op onze Westkust gaat het telkens om één-à-tweejarige exemplaren. Aangezien deze soort op de zeebodem leeft, is ze het eerste slachtoffer van het toenemende aantal herfst- en winterstormen. Na de eerste storm in oktober 2003 vonden we 318 doubletjes van 1,3 tot 2,8 cm te Koksijde. In de 4 volgende maanden werden er in totaal nog 156 verse exemplaren gemeld. (BD-DP-SIB-KOK-ODK-NIE). De wijde mantels waren dan reeds 2,3 cm tot 3,5 cm breed, en dikwijls groeiden er muiltjes en zeepokken op; ook hier meestal *Elminius modestus*.

V. *Mya arenaria* (Linnaeus, 1758) – strandgaper

De strandgaper, eerder een bewoner van estuaria, is zeker geen algemene verschijning op het strand. Toch waren er verschillende vondsten. Tussen 10 oktober 2003 en 26 januari 2004 vonden we 15 doubletten, waarvan 4 levende, 4 dode, 2 met vleesresten en 5 verse lege doubletten. De schelpengtes lagen tussen 4,1 cm en 8 cm. Vindplaatsen: De Panne, Sint-Idesbald en Koksijde.

VI. *Ensis arcuatus* (Jeffreys, 1865) – grote zwaarschede

Na een absoluut dieptepunt voor onze inheemse grote zwaarschede met, tussen november 1999 en november 2001 geen enkele recente strandvondst, namen de vondsten van deze soort opnieuw opvallend toe.

- Van november 2001 tot juli 2002 werden 32 verse *E. arcuatus*-doubletten gevonden van 8 tot 12 cm.

- Van augustus 2002 tot mei 2003 werden er 305 verzameld tussen De Panne en Oostduinkerke, waarvan 3 met vleesresten en 1 levende (op 3, 4 en 5 februari 2003 te Sint-Idesbald en Koksijde). De vorige vondst met vleesresten dateerde van 20 maart 1994 en de het laatst levend waargenomen exemplaar van *E. arcuatus* dateerde al van 18 april 1992!
- Het voorbije winterseizoen 2003-2004 spoelde de soort nog veel talrijker aan: tussen september 2003 en mei 2004 vond Marie Thérèse aan de Westkust 1024 grote zwaardscheden, waarvan 6 met vleesresten en 4 levende (Koksijde, 10 februari 2004) en veel later, op 24 mei 2004 nog 1 met vleesresten. De schelpen hebben een lengte van 8 tot 15,5cm. De vrees dat *E. arcuatus* vóór onze kust volledig zou verdrongen worden door *E. directus* is dus, gelukkig, niet bewaarheid geworden.

VII. *Solen marginatus* (Montagu, 1803) – messchede

Van de messchede zijn deze winter 16 verse doubletten gevonden, één bevatte vleesresten (Sint-Idesbald, 11 februari 2004). Eigenaardig was dat in dit kleine aantal 2°, 3°, 4° en 5° –jaars exemplaren zaten, met lengtes tussen 6,2 en 15 cm.

VIII. *Thracia phaseolina* (Lamarck, 1818) – papierschelp (tabel 4)

Helemaal onverwacht waren de vondsten van drie lege *Thracia phaseolina* doubletjes. Het eerste exemplaar lag tussen overvloedig aangespoelde witte dunschalen *Abra alba* en juveniele tapijtschelpjes *Venerupis senegalensis*, dicht bij de eblijn op het Westhoekstrand in De Panne. Zowat een maand later lagen er nog 2 in de vloedlijn te Sint-Idesbald. Dit zijn waarschijnlijk de eerste waarnemingen van deze soort op het Belgische strand. Backeljau (1986) vermeldt deze soort met een vraagteken.

Volgens Tebble (1976) leeft *Thracia phaseolina* in zand, slijk en kiezel van zeer laag in de getijdenzone tot ± 55 meter diep. Het verspreidingsgebied strekt zich uit van Noord-Noorwegen tot de Middellandse Zee en de Zwarte Zee en langs de Atlantische kust van Marokko en Madeira.

In Bretagne zijn doubletjes van *Thracia phaseolina*, zowel op de noord-, zuid- als westkust regelmatig te vinden (eigen waarnemingen) en ook in Normandië. Ook op de West-Spaanse Costa de la Luz (Isla Christina) en in de Portugese Algarve (Ferragudo) zijn verse doubletjes *Thracia phaseolina* vaak nog met het dier te vinden.

IX. *Venerupis rhomboides* (Pennant, 1777) – gevlamde tapijtschelp (tabel 6)

Al even verrassend waren de vondsten van *Venerupis rhomboides*, nog een nieuwkomer. Het eerste exemplaar werd gevonden door Mark Jacobs op 9 januari 2004 in de vloedlijn te Koksijde. Het was een volwassen, recent doublet met een lengte van 4,3 cm.

Op 3 februari 2004 vond Maire Thérèse een tweede exemplaar bij Ster der Zee, Koksijde. Het sterk glanzend, zeer vers uitziend doubletje is aan de buitenkant lichtbruin. Op de witte binnenzijde is er een centrale vage roze-gele vlek.

Backeljau (1986) vermeldt deze soort wel, maar er zijn ons geen waarnemingen bekend van het strand. De soort is in de zuidelijk Noordzee zeer zeldzaam, vermoedelijk door het ontbreken van geschikte substraten (De Wolf, 1996). *V. rhomboides* prefereert grof zand. In het kanaal komt *V. rhomboides* wijd verspreid voor. Het talrijkst leeft ze op plaatsen met grof zand gemengd met keien.

X. *Lutraria lutraria* (Linné, 1758) – ovale otterschelp

We kregen zeer veel meldingen van waarnemingen van deze voor de Belgische kust sinds eind 2000 nieuwe soort (Vanhaelen & Kerckhof, 2002). Zowel in frequentie als in omvang nemen de strandingen vanaf 2001-2002 van jaar tot jaar toe. Ze doen zich nu soms ook op verschillende locaties gelijktijdig voor, wat duidelijk wijst op verdere uitbreiding van de soort vóór de Belgische Westkust. We beperken ons tot een bondig overzicht van de belangrijkste strandingen in de herfst en winter 2003-2004.

Een eerste, eerder beperkte stranding, deed zich voor op 8 oktober 2004, na de eerste zware herfststorm van 6 en 7 oktober. Te Nieuwpoort lagen een tiental meestal uitgepikte doubletten *L. lutraria* in het aanspoelsel op het strand. Het waren jonge exemplaren met een lengte tussen 3 en 4,5 cm. Te Koksijde spoelden die dag slechts 2 levende en 3 dode ovale otterschelpen aan.

Na de volgende langdurige storm van 13, 14 en 15 december, spoelde de soort veel en veel talrijker aan: op 16 december was er te Koksijde, vóór de dijk een stranding van minstens 1000 levende *L. lutraria* van alle leeftijdsklassen, doch overwegend tweejarigen, maar ook 2 grote, niet aangepikte exemplaren van 9,7 cm en 10,1 cm met uitgestulpte sifo van ongeveer 20 cm lang! Vóór de Schipgatduinen waren er enkele duizenden levend aangespoeld. Eén dag later, 17 december lagen er duizenden levende *L. lutraria* op het Westhoekstrand in De Panne. Heel wat, en vooral de exemplaren met dier, lagen in de vloedlijnzoom. Opvallend was dat de meeste grotere exemplaren al

snel na de stranding leeggepikt waren. Diezelfde dag werd de massale stranding van otterschelpen langs de Westkust nogmaals bevestigd in het bericht van Walter Wackenier: 'duizenden otterschelpen, meestal levend, vooral vóór het Westhoekreservaat en het Schipgat.'

De derde massale stranding deed zich weerom voor te Koksijde vóór de dijk op 10 februari na de zware februaristorm. Op een beperkte strandoppervlakte, van hoogstens 1 km kustlijn lagen enkele duizenden otterschelpen van 2,5 à 7,5 cm, waarvan sommigen zich terug ingroeven daarnaast 86 grote, aangepikte doubletten van 8 tot 11,7 cm waarvan 21 groter dan 10,6 cm! Vóór en na deze stranding werden door Georges Versele ook tientallen grote, lege en kleine levende of dode *L. lutraria* gemeld van het Nieuwpoortse strand, tot bij het westerstaketsel. Tot zover enkele hoogtepunten uit de lange lijst van waarnemingen. Tijdens de hele winterperiode konden exemplaren van deze soort aangetroffen worden langs de hele westkust, tot zelfs in Lombardsijde. Op 28 december spoelden er daar voor het Militair Domein talrijke exemplaren met dier aan. Lombardsijde is totnogtoe de meest oostelijke vindplaats op het strand op de stranden van de midden- en oostkust zijn tot nu toe nog geen otterschelpen aangespoeld gevonden.

XI. *Lutraria angustior* (Philippi, 1844) – hoekige otterschelp

De hoekige otterschelp is dit jaar eveneens opvallend meer gevonden vóór onze Westkust (tabel 5). Deze soort, die eerder zeldzaam aanspoelt, was nu vertegenwoordigd met 49 verse exemplaren, tegenover slechts 7 doubletten tijdens winter 2002-2003 (Vanhaelen, 2003) en 11 *L. angustior* in 2001-2002. (Vanhaelen en Kerckhof, 2002).

Daarbij dient opgemerkt te worden dat het onderscheid tussen beide *Lutraria* soorten niet altijd door iedereen gemaakt werd.

Meldingen van: Celen F. – FC, Jacobs M. – MJ., Kerckhof F. – FK, Luca A. – AL, Nuytens F. – FN, Severijns N. – NS., Vanhaelen M.-Th. – MV, Versele G. – GV., Wackenier W. en Godfried Wareyn – GW)

Vindplaatsen: WES: Westende, NIE: Nieuwpoort, ODK:¹ Oost-Duinkerke, KOK: Koksijde, SIB: Sint-Idesbald, DP: De Panne, BD: Bray Dunes

Summary

During winter 2003-2004, several rare and new bivalve molluscs to the Belgian fauna were reported from beaches of the Belgian west coast.

Literatuur

- DE BOER, F.W. & DE BRUYNE, R.H., 1991. Schelpen van de Friese Waddeneilanden, Fryske Akademy Ljouwert, Backhuys 144pp.
- DE WOLF, P.1996. Een schelp van *Venerupis rhomboides* op het Texelse strand; ideeën over zeldzaamheid. Het Zeepaard, 56 (4): 88 – 94.
- BACKELJAU T., 1986. Lijst van de recente mariene mollusken van België.- Studiedocumenten K. Belg. Inst. Nat. Wet., 29: 1-106.
- TEBBLE, N., 1976. British Bivalve Seashells. Her Majesty's Stationery Office, Edinburgh. 222 pp.
- VANHAELLEN, M.-TH., 1995. Koksijde-strand na de eerste najaarsstormen van 29 augustus 1995. De Strandvlo, 15: 137-140.
- VANHAELLEN, M.-TH. & F. KERCKHOF, 2002. De ovale otterschelp *Lutraria lutraria* (Linnaeus, 1758), een nieuwe soort voor de Belgische fauna. De Strandvlo, 22(3): 84-94.
- VANHAELLEN, M.-TH., 2003. Stranding van levende *Aequipecten opercularis* (L.,1758) en vondsten van levende *Pecten maximus* (L.,1758) na zware oktoberstorm 2002. De Strandvlo, 23(2): 42-45.
- VANHAELLEN, M.-TH., 2003. Een massale winterstranding van ovale otterschelpen, *Lutraria lutraria* te Kokijde in februari 2003. De Strandvlo, 23(2): 42-45.

Tabel 1

Vondsten gedoornde-hartschelp *Acanthocardia echinata* op de Westkust, na 1995

Datum	Plaats	Aantal	Toestand	Breedte	Waarnemer
1-12-96	KOK	2	vers,leeg	5,7 en 4,8cm	MV
19-12-99	DP	1	dood	1,2cm	FK
20-12-99	DP	1	vers,leeg	2,7 cm	MV
29-10-02	KOK	1	levend	1,9 cm	MV
12-11-02	KOK	1	levend	1,4 cm	MV
7-12-02	WES	1	levend	1,9 cm	FN
10-10-03	KOK	7	levend	1,8 tot 2,2	MV
12-10-03	KOK	2	levend	2,2 cm	MV
13-10-03	KOK	1	levend	2,2 cm	MV
19-11-03	KOK	1	vers, leeg	2 cm	MV
16-12-03	KOK	4	levend	1,3 tot 4,5 cm	MV
17-12-03	KOK	1	levend	1,4 cm	MV
18-12-03	DP	1	levend	3,3 cm	MV
27-12-03	DP	6	levend	1,5 tot 2,4 cm	MV

27-12-03	DP	3	levend	1,8 en 2,2 cm	FK
28-12-03	DP	1	vleesresten		FC
29-12-03	DP	14	11 levend en 3 met vleesresten	1,7 tot 2,6 cm	MV
27-01-04	KOK	1	vleesresten	2,2 cm	MV
04-02-04	KOK	3	vers, leeg	1,7 tot 2,4 cm	MV
11-02-04	SIB	2	levend	2,7 cm	MV
15-02-04	DP	9	2 levend en 6 dood, 1 leeg	1,9 tot 2,6 cm	MV
17-02-04	DP	2	levend	2 tot 2,1 cm	MV
26-06-04	SIB	1	leeg	2,4 cm	MV
Totaal 2003-2004: 59 doubletten					

Tabel 2

Vondsten Noorse-hartschelp *Laevicardium crassum*: Westkust, najaar 2003 – winter 2004

Datum	Plaats	Aantal	Toestand	Breedte	Waarnemer
08-10-03	ODK	1	levend		FK
16-12-03	KOK	1	levend	1,8 cm	MV
17-12-03	KOK	2	levend	1,4 en 1,7 cm	MV
27-12-03	DP	3	levend		FK
28-12-03	DP	1	levend	1,5 cm	NS
29-12-03	DP	1	levend	2,1 cm	MV
30-01-04	NIE	1	vers, leeg	1,7 cm	GV
30-01-04	DP	1	levend	2,5 cm	GW
01-02-04	KOK	1	levend	2,6 cm	MV
15-02-04	DP	3	1 levend en 3 dood	2,3 tot 2,6 cm	MV
16-02-04	KOK	1	vers, leeg	2,6 cm	MV
17-02-04	DP	1	vers, leeg	2,5 cm	MV
Totaal: 14 doubletten					

Tabel 3

Vondsten grote mantelschelpen *Pecten mdximus*: Westkust, najaar 2003 – winter 2004

Datum	Plaats	Aantal	Toestand	Breedte	Waarnemer
18-12-03	DP	2	dood	3,6 en 3,7 cm	MV
18-12-03	BD	2	dood	3,8 en 4 cm	MV
18-12-03	DP	1	dood	3,8 cm	WV
19-12-03	BD	5	dood	3,2 tot 4,1 cm	MV

27-12-03	DP	1	vers, leeg	3,6 cm	MV
27-12-03	DP	3	vleesresten	3,2 3,3 3,5 cm	FK
28-12-03	DP	1	vleesresten	3,7 cm	FK
28-12-03	DP	1	vers, leeg	3,3 cm	GV
28-12-03	DP	1	verse bolle klep	3,7 cm	MV
29-12-03	SIB	1	dood	3,3 cm	MV
29-12-03	DP	1	vleesresten	4 cm	MV
31-01-04	DP	1			AL
01-02-04	SIB	1	levend leeft nog 2 dagen	3,7 cm	MV
03-02-04	KOK	1	verse bolle klep	3,8 cm	MV
04-02-04	DP	1	verse bolle klep	3,7 cm	MV
Totaal: 23 doubletten					

Tabel 4**Vondsten *Thracia phaseolina*: Westkust, najaar 2003 – winter 2004**

Datum	Plaats	Aantal	Toestand	Lengte -Breedte	Waarnemer
29-12-03	DP	1	doubletje,leeg	2,4 x 1,4 cm	MV
01-02-04	SIB	2	doubletjes,leeg	2,5 x 1,4 cm 2,1 x 1,4 cm	MV
Totaal: 3 doubletten					

Tabel 5**Vondsten *Lutraria angustior*: Westkust, najaar 2003 – winter 2004**

Datum	Plaats	Aantal	Toestand	Breedte	Waarnemer
06-10-03	KOK	1	levende	3,2 cm	MV
09-10-03	ODK	1	dood,aangepikt	3,5 cm	MV
09-10-03	ODK	1	vleesresten	4 cm	MV
09-10-03	KOK	1	vleesresten	3,9 cm	MV
10-12-03	KOK	2	vleesresten	3,5 cm en 3,8cm	MV
16-12-03	KOK	1	leeg	4,1 cm	MV
18-12-03	DP	3	vleesresten	9 - 10,2 en 10,8cm	MV
27-12-03	DP	1	leeg	5,4 cm	MV
29-12-03	DP	2	vleesresten	5,2 en 7,7 cm	MV
02-01-04	KOK	1	vleesresten	4,7 cm	MV
05-01-04	KOK	1	leeg	9,8 cm	MV
07-01-04	DP	1	leeg	5 cm	MV
30-01-04	DP	6	leeg	7 tot 10 cm	GW
31-01-04	DP	1	leeg	9,9 cm	GW
01-02-04	SIB-KOK	5	3 vleesresten, 2 leeg	4,8cm tot 9cm	MV

02-02-04	KOK	3	leeg	8,5 - 9,3 - 9,5 cm	MV
03-02-04	KOK	2	vleesresten	9,3 en 10,3 cm	MV
04-02-04	KOK	1	leeg	5 cm	MV
09-02-04	KOK	2	leeg	8,5 cm en 9 cm	MV
10-02-04	KOK	7	2 vleesresten, 5 leeg	9,3 tot 10,4 cm	MV
11-02-04	KOK	2	vleesresten	9,3 cm en 10 cm	MV
15-02-04	DP	1	leeg	7,3 cm	MV
16-02-04	KOK	1	leeg	9,7 cm	MV
06-06-04	DP	1	verse klep	4,8 cm	MV
13-06-04	KOK	1	leeg	4,2 cm	MV
Totaal: 49 doubletten, waarvan 1 levend, 1 dood, 18 met vleesresten					

Tabel 6**Vondsten *Venerupis rhomboides*: Westkust, najaar 2003 – winter 2004**

Datum	Plaats	Aantal	Toestand	Lengte	Waarnemer
09-01-04	KOK	1	doubletje, vers leeg	4,3 cm	MJ
03-02-04	KOK	1	doubletje, vers leeg	1,9 cm	MV
Totaal: 2 doubletten					

Ter Yde I
8670 Koksijde

Muscarstraat 14
8400 Oostende

Korte Mededelingen

Toename van perkamentkokerwormen op Koksijdse stranden

Marie-Thérèse Vanhaelen

Op 31 december 2003 raapte ik voor de Schipgatduinen 3 volledige hulzen van *Chaetopterus variopedatus* op. Eigenaardig was, dat de drie exemplaren een soort vertakkingkokertje hadden gevormd. Dit had ik vroeger nooit opgemerkt.

In één van de hulzen zat, in de grote koker een levende *Chaetopterus variopedatus*, doch zonder kopborststuk! Toen ik het zijkokertje openmaakte vond ik erin het kopgedeelte. Ook dit vertoonde nog opvallende reacties: de uitstulpbare mond werd meerdere malen uitgestuwd en ingetrokken. Een levende *Gattyana cirrosa* bevond zich eveneens in de huls.

Op 2 januari 2004 lag er opnieuw een intacte perkamentkoker, weer te Koksijde, St-André; deze bevatte een dode *Chaetopterus variopedatus* en ook een dode *Gattyana cirrosa*.

Na de redelijk zware noordwesterstorm van 7-8 februari 2004 kon ik op 10 februari 2004 elf volledige perkamentkokers verzamelen te Koksijde voor de dijk. Drie ervan waren leeg, 6 bevatten het dode dier en elk ook weer een dode *G. cirrosa*, reeds tamelijk ontbonden, 2 leverden een stervend dier, elk met een stervende *G. cirrosa*.

Tenslotte lag er, één dag later, op 11 februari 2004 nog een koker bij Ster der Zee. Ook hier weer: een sterk ontbonden *Chaetopterus* en dito *Gattyana*.

Verleden jaar spoelde de eerste levende perkamentkoker aan op het strand te Sint-Idesbald, net in dezelfde periode als nu: 15 januari 2003 (Vanhaelen, 2003).

Literatuur

VANHAELLEN, M.-TH., 2003. Een levende perkamentkokerworm, *Chaetopterus variopedatus* (Renier) aangespoeld te Sint-Idesbald. De Strandvlo, 23 (2): 68

Ter Yde I
8670 Koksijde

Slijmvisjes *Lipophrys pholis* ook te Koksijde waargenomen

Nadat René Billiau op 5 mei 2003 een slijmvis aantrof in een kruinet, zag ik tweemaal een slijmvisje op het strandhoofd Ster der Zee te Koksijde, bij het omkeren van enkele stenen, namelijk op 30 augustus 2003 en op 18 september 2003. De visjes waren hoogstens 8 à 10 cm. Het krioelde van juveniele strandkrabbetjes *Carcinus maenas* doch het penseelkrabbetje *Hemigrapsus penicillatus* (waarnaar ik eigenlijk zocht) trof ik er niet aan.

Literatuur

BILLIAU, R., 2003. Slijmvis *Lipophrys pholis* in bijvangsten te De Panne. De Strandvlo, 23(2) : 69.

Marie-Thérèse Vanhaelen

Voor u gezien en bewonderd in viswinkels aan de Westkust

62761

- Op 27 januari 2002 lag er te Sint-Idesbald, bij Mare Nostrum een buitengewoon grote snotolf *Cyclopterus lumpus* in het uitstalraam. Het was een mannelijk exemplaar van ongeveer 50 cm, volgens Rappé en Eneman (1988) de maximale afmeting. De visverkoper had door de enorme grootte deze vis als dusdanig niet herkend!
- Op 2 mei 2004, eveneens bij Mare Nostrum vulde een geweldig grote pijlstaartrog *Dasyatis pastinaca* het hele uitstalraam. Het briefje van de Oostendse vismijn was er nog op bevestigd en vermeldde 30 kg ! De rog was zowat 90 cm breed; de hooggewelfde sterk glanzende rugzijde was dooiergeel, geleidelijk overgaand in oker en bruin naar de randen toe. De staart met de gifstekel(s) was reeds verwijderd. Deze waarneming herinnerde me aan een vroegere kustvangst: op 30 juli 1996 vond Dirk Vandewoude in zijn trimaille, bij het Schipgat te Koksijde een pijlstaartrog van 4 kg met een totale lengte van ongeveer 1m; op de staart zaten 2 stekels, één van 10,5 cm en één van 5,5 cm.
- Op 15 mei 2004 was ik hoogst verbaasd: te Nieuwpoort, aan de Kaai bij Van Elverdinghe prijkte in het midden van de etalage een prachtige zee-engel *Squatina squatina* ! Het dier was aangevoerd in Zeebrugge. Deze zeldzame

haai, met afgeplat lichaam en daardoor sterk lijkend op een rog, was ongeveer 90 cm lang en de rugzijde was middelgrijs.

- Ook op 16 januari 2003 zag ik reeds een kleinere zee-engel bij Mare Nostrum, maar noteerde toen geen bijkomende gegevens. Volgens de vishandelaar van Mare Nostrum was de zeer gegeerde zee-engel vroeger niet zeldzaam; vooral in Ieper was de vraag naar deze vissoort groot; vandaar stamt de volkse benaming “Ieperling”, maar ook “Stradivarius” was een lokale benaming naast “beer” en “viool”. In Zeeuws-Vlaanderen wordt de zee-engel ook pakhaai, paddehaai of schoorhaai genoemd (De Lijser, 1999).
- Op 31 augustus 2004 tenslotte, lag er een kleine vleet *Raja batis*, bij Mare Nostrum in Sint-Idesbald. Hij werd aangevoerd in Oostende en woog 10 kg. Deze grootste, voor onze kust voorkomende roggensoort kan maximaal een lengte van 2,85 m en een gewicht van 100 kg bereiken.

Literatuur

DE LIJSER, P., 1999. Zo gezond als een vis. Stichting VVO-Le Papillon, Oostburg, 96pp.

RAPPÉ, G. & ENEMAN, E., 1988. De zeevissen van België. De Strandwerkgroep, 78pp.

Marie-Thérèse Vanhaelen

Vondsten van levende wenteltrapjes *Epitonium clathrus* aan de Westkust tijdens de winter 2003 - 2004

62824

Datum	Plaats	Aantal	Toestand	Lengte	Waarnemer
27-12-03	DP	1	levend	2,6 cm	MV
27-12-03	DP	1	levend	2,5 cm	GW
30-12-03	SIB	1	levend	2,9 cm	MV
07-01-04	DP	1	vers dood	2,7 cm	MV
05-02-04	DP	1	levend	2,9 cm	MV
14-02-04	DP	1	levend		GW
17-02-04	DP	1	levend	2,7 cm	MV

Vondst *Nassarius reticulatus* met dier

Datum	Plaats	Aantal	Toestand	Lengte	Waarnemer
31-03-04	KOK	1	dode, aangepikte fuikhoren		Luca A.

Marie-Thérèse Vanhaelen

Poëzie

De zee is...

De zee is een buik vol embryo's
vol roeivoetigen, kopvoetigen, veelvoetigen,
vol voeten die 't lopen nog leren moeten,
niet verder zijn dan sierlijk bewegen van vinnen
(gedagwuiven is een restje van zwembeginnen)

de zee is moeder van koningen,
van zeepaardjes en malle ponen
Van wieren is het oudste bewegen van leven
Elk gebaar dat we namen gegeven
van strelen, protest, van vechten en vreten
is, buiten ons zelf bestuurd,
in af- en aanstromend water,
hetzelfde van vroeger gebleven.

D. Hillenius
Verzamelde gedichten
Van Oorschoot, Amsterdam, 1991

De Strandwerkgroep is lid van:
Vzw Natuurpunt
Bond Beter Leefmilieu

natuurpunt

Jeugdherberg "De Ploate"

Langestraat 82, 8400 Oostende
Tel. 059/80.52.97

Verzorgt voor u:

- ❖ Natuureducatief maatwerk voor individuele leden, gezinnen, groepen en scholen (volgens leeftijdsgroepen, budget en aangevraagd thema).
- ❖ Volledige uitgewerkte dag, halve dag uitstappen en meerdaagse verblijven.
- ❖ Geleide strandwandelingen.
- ❖ Inrichten van studiedagen, kadervorming, congressen, seminars en vergaderingen.
- ❖ Alles inbegrepen-programma's: volpension accommodatie, uitstappen, opdrachten, werkbladen, didactisch en educatief materiaal, documentatie en een degelijke begeleiding door onze gidsen.
- ❖ Groene winkel, natuur-infocentrum en vogelasiel.

SIGHTS OF NATURE

DE PUTTER

Nieuw adres !!!

Pieter de Conincklaan 108
8200 Brugge - Sint Andries
 Tel.: 050/31.50.01 - Fax : 050/31.68.47

Het adres voor de natuurliefhebber :

• Verrekijkers	• Telescopen	• Sterrekijkers	• Microscopen
• Stereomicroscopen	• Loupen	• Statieven	• Kompassen
• Natuurboeken	• Nestkassen	• Sportieve kledij	• Laarzen
• C.D.'s met natuurgeluiden			• Geschenkartikelen

Bezoek onze Showroom. Je vindt er de grootste keuze aan optisch materiaal, aan de voordeligste prijzen
 Vergelijk en test het materiaal in een natuurvriendelijk kader. Rechtstreekse observatie in de tuin.

Plan zie achterzijde ➤

VERENIGING VOOR
MARIENE BIOLOGIE

Beste S.W.G. er,

In april 2005 organiseert de Strandwerkgroep een meerdaagse excursie naar Bretagne met verblijf te St Lunaire, gelegen aan Côte Emeraude, tussen St Malo en St Jacut .
Naast de prachtige zandstranden en rotskusten is ook het aquarium van St Malo een bezoek waard, evenals de historische binnenstad.

Pasen is nog ver af maar het wordt van langsom moeilijker om een geschikt groepsverblijf te vinden. Zeeklassen kennen blijkbaar een groot succes in Frankrijk en de reserveringen moeten steeds vroeger gebeuren.

Uiterlijk eind september moeten we het aantal deelnemers bevestigen, er is dus geen tijd te verliezen met het plannen van verlof.

we logeren in het 'Les Horizons', een centrum voor zeeklassen.

De kamers zijn voor 4 of 5 personen, met stapelbedden.

We beschikken over een werklokaal met klein en groot aquarium.

Beddegoed is aanwezig, we moeten wel zelf ons bed opmaken. Handdoeken zijn er niet.

Het verblijf in vol pension kost 170 euro per persoon.

Wijn aan tafel is niet inbegrepen, daarvoor maken we ter plaatse een pot.

De meerdaagse begint op 6 april (avondmaal) en loopt tot 11 april (vertrek na ontbijt)

Geïnteresseerd?, Schrijf dan vlug in (**UITERLIJK 29 SEPTEMBER**) door te mailen naar vdpi@yucom.be, of te schrijven naar

Jean Paul Vanderperren

Hoogstraat, 137

1980 Zemst

De inschrijving is slechts definitief nadat we in bezit zijn van uw storting van 170 euro per persoon op rekening

000-1493424-12 met vermelding **St Lunaire** van

“De Strandwerkgroep België”

p/a B Verhaeghe

Zuidbroekstraat, 11

8600 Woumen

Beste groeten namens het bestuur